

25

ADV-N-Mededelingen

DRIEMAANDELIJKS
DERDE TRIMESTER 2009

Dit is het vijftiengste nummer van de *ADVN-Medelingen*. Deze publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Medelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

ADVN - ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[F] +32 [0]3-226 64 05
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
postrekening: 000-1587760-64
bankrekening: 419-8059591-83
bouw- en renovatiefonds: 419-8059599-91

Met steun van de
Vlaamse overheid

*Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken.
Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.*

| Bijdragen |

Koen De Scheemaeker, Frank Seberechts,
Frans-Jos Verdoodt

| Digitale beeldbewerking |

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

| Fotografie |

Peter Maes, Gentbrugge

| Vormgeving |

Ann Van Gastel

| Coördinatie |

Sophie Gyselinck

| Administratie |

Marleen Deridder

| Druk |

New Goff, Mariakerke

| Verantwoordelijke uitgever |

Frans-Jos Verdoodt
Massemsessteenweg 321.A, 9230 Massemen

Wilhelm Tell

De Zweedse historicus Carl Grimberg (1875-1941) zegde ooit dat “*vervelend zijn de grootste van alle pedagogische zonden is.*”¹ Misschien wil de Zweedse Wikipedia hem daarom zo welluidend biograferen: “*var en svensk historiker, lärare och förlagsman.*”² Historicus, leraar en uitgever dus. Grimberg wou doorheen al die bezigheden niet vervelend zijn en hij werd wellicht precies daarom door de wetenschappers niet echt ernstig genomen, ofschoon hij een oeuvre heeft nagelaten om u tegen te zeggen. Maar wetenschappers hebben ook hun corporatistische trekjes, niet iedereen kan opgenomen worden in hun selectief gildewezen.

Belgische koningin-weduwen lijken iets te hebben met Carl Grimberg. Zij zijn immers niet vervelend. Alberts weduwe, Elisabeth van Beieren (1878-1965), bleek een rolmodel voor afwijkend vorstelijk gedrag. De Kerk huivert vandaag wellicht nog steeds bij de gedachte aan zoveel – en zoveel ongewone – onchristelijkheid in de paleizen van Laken.³ Anderzijds smeken talloze begaafde musici over de hele wereld jaarlijks om de gunst van haar naam, want die is goud en glorie waard. Ook Boudewijns weduwe Fabiola de Mora y Aragon (1928) fungeert stilaan op kruissnelheid in haar publieke optredens. *Vinum bonum laetificat cor hominis*, goede oude wijn maakt het hart van de mensen vrolijk. De act die zij recentelijk opvoerde tijdens het hooggestemde militaire 21-julidefilé in Brussel was origineler en professioneler dan wat de toneelmakers vandaag kunnen aanbieden.

Fabiola's leven wordt sinds enkele maanden bedreigd door een geofende boogschietster, die op haar wil mikken zodra zij zich in het openbaar vertoont. De recente Belgische feestdag was nu uitgerend zo'n geschikte gelegenheid. Maar voor Fabiola's lijfwachten was het wel een precair moment, want een malafide Hollandse onderdaan had recentelijk nog in Apeldoorn, nabij het paleis van de Oranjes, het leven van de Hollandse koningin bedreigd. Alertheid dus noodzakelijk. De potentiële schutter werd daarom opgeborg in de gevangenis en Fabiola kon in Brussel netjes haar plaats innemen op de fluwelen eretribune. Niets ongewoon dus. Maar plots toverde zij vanonder haar traditioneel grote en kleurige hoed een stevige appel tevoorschijn. Een geelgroene, een 'gold', Kaaps of Belgisch, maar het succesrijke *Katarakt* op de televisie indachtig, zal het wel een appel uit Sint-Truiden zijn geweest. Fabiola daagde dus de schutter uit. Een metafoor van het Wilhelm Tell verhaal, maar wel enigszins averechts geïnterpreteerd door de koningin. Die interpretatie is tenslotte niet belangrijk, de explosieve act telt.

De beroemde Zwitserse vrijheidsheld Wilhelm Tell weigerde in de veertiende eeuw de hoed te groeten van de Habsburgse landvoogd Gessler. Als straf moest hij een appel van het hoofd van zijn zoontje schieten. Het schot lukte, maar Tell had een tweede pijl mee: trof hij zijn zoontje, dan zou hij ook de landvoogd doden. Die tweede pijl bracht de vrijheidsheld natuurlijk in de cel, in Küsnacht nog wel, een plek die later zo mythisch zou worden voor de Belgische bevolking, omdat haar charismatische koningin Astrid er stierf na een auto-ongeval. Maar het tweede schot van Tell lukte later ook nog: hij doodde de Habsburger vanuit een hinderlaag.

Twee sterke verhalen dus: Wilhelm Tell en Fabiola in de rol van Tell. Maar ik denk wel dat de koningin-weduwe nog enige toelichting zal moeten verstrekken aan de echtgenoot van haar aangetrouwde nicht Astrid. Astrids man is immers een Habsburger. Dit voorval kan overigens een geschikte aanleiding vormen om eens een bezoek te brengen aan het indrukwekkende Tell Denkmal in het Zwitserse Altdorf. En meteen aan de gehele regio rondom het Vierwoudstedenmeer: Altdorf, Gersau, Luzern, Schwyz, Vitznau, Weggis enz. In de hotels, in de stadhuizen en in de toeristische folders houdt men daar vast aan de eeuwenoude eer als autonome republiekjes en eilanden van democratie. Maar ook in de meer afstandelijkere literatuur kan men daarover lezen.⁴ Een hart onder de riem voor ernstige nationalist en regionalisten. Maar zo'n tegendraadse bedoelingen zal de Belgische koningin-weduwe wellicht niet hebben gekoesterd?

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) Geciteerd in: *Sesam Wereldgeschiedenis. Deel 1*, Baarn, 2005, p. 5.

(2) http://sv.wikipedia.org/wiki/Carl_Grimberg [1/9/2009]

(3) J. Van den Bergh, *God in Laken. Het Belgische koningshuis en het katholicisme*, Antwerpen, 2009.

(4) C. Schütt, *Chronik der Schweiz*, Dortmund-Zürich, 1987.

Tekening door Edmond Van Offel op de kaft van *Willem Tell. De Zwitserse Volksheld* door Abraham Hans, Antwerpen, L. Opdebeek, 1952, 104 pp. [ADVN, VB12904]

Zo dan, beste vriend, enkele herinneringen...

*"Zo dan, beste vriend, enkele herinneringen. Ik vul ze nog aan wanneer mij nieuwe feiten door het hoofd gaan."*¹

Kan men feiten beschrijven, los van hun historische context en onttrokken aan hun ruimer en dus verklarend kader? Natuurlijk kan dat, maar wie zich een degelijk historicus wil laten noemen, die mag zich daar niet aan wagen. *"Every way has a wherefore"*, vermaande William Shakespeare (1564-1616).² Maar hoever kan men daar in gaan zonder hopeloos wijdlopieg en dus dramme- rig te worden? Waar ligt dus de spreekwoor- delijke lat?

Het antwoord op die vraag vereist natuurlijk een zorgvuldige afweging. Een interessante proef in deze ligt in het onderzoek naar de wortels van de Duitse *Flamenpolitik*, die de ruggengraat vormde van het activisme – al kan men de redenering ook wel zinvol omdraaien en stellen dat het activisme de ruggengraat vormde van de *Flamenpolitik*. Moet men, om de wortels van de *Flamen- politik* bloot te leggen, het geheel van de geopolitiek van het Duitse rijk in de zichtlijn houden? En verder: moet men die zichtlijn doortrekken tot de gebeurtenissen die zich na het verdragendrieluik van Verdun, Meerssen en Ribemont eeuwenlang hebben ontwikkeld en tenslotte hebben geleid tot een Oost-Westdualisme in Europa?³ Kon men binnen dat dualisme de Duitse geopolitiek van de negentiende eeuw in Vlaanderen³ be- schouwen als een Germaanse voorpost die door het lot van de geschiedenis gescheiden was van de natiestam en dus recupereerbaar was? Niet alleen politiek en cultureel, maar ook economisch. Leidde die recuperatie-

Eerste nummer van het tijdschrift *Germania*, oktober 1898
[ADVN, VT663]

idee ten slotte niet tot een breuk tussen de Duitse ambities en de binnen België veran- kerde Vlamingen en Vlaamse bewegers met Germaanse sympathieën? En als die breuk inderdaad tot stand kwam, hoe en wanneer nam de *Flamenpolitik* de draad opnieuw op? Gebeurde dat bij het begin van de Eerste Wereldoorlog? Of voordien?

In zijn *De "Flamenpolitik", breuk of continu- iteit in de Duitse politiek? Nieuw licht op het tijdschrift "Germania" (1898-1905)* onderzoekt Bruno Yammine de vraag of het activisme werd voorafgegaan door een reële of een virtuele, een constante of een onderbroken

invloedslijn tussen de actoren van de Duitse geopolitiek en een bepaalde intellectuele klasse in Vlaanderen.

Centraal in zijn onderzoek positioneert Yam- mine het 'Alduitse' tijdschrift *Germania*, dat in Duitsland – door Duitsers – werd opgericht en werd gepubliceerd in Brussel. Een aantal Vlaamse bewegers engageerden zich in dit 'project', waarvan de historiografie meent dat het nauwelijks invloed heeft uitgeoefend op de relaties Vlaanderen-Duitsland. Yammine stelt vast dat die invloed langs Vlaamse kant inderdaad onbeduidend was: *"Het tijdschrift werd zeer koel ontvangen in Vlaanderen, en had nauwelijks abonnees."* Maar hij voegt er meteen de vraag aan toe of *Germania* wel zo onbelangrijk was in het kader van de Duitse (geo)politiek op zich.

Yammine situeert zijn *Germania*-onderzoek *"binnen de centrale vraagstelling of de 'Fla- menpolitik' nu al dan niet een breuk of een con- tinuïteit binnen de Duitse politiek was"*.

Hij komt tot de vaststelling dat de (vrij algemene) aanvaarding van die breuk de kennis van de *Flamenpolitik* vooralsnog heeft gehypotheekeerd, maar dat die breukthesis wellicht niet lang meer zal standhouden. Alsof *"'Flamenpolitik' en activisme al helemaal uit de lucht komen [te] vallen, alsof de Groot- Duitsers zich vóór de oorlog niet voor België interesseerden."*

Bruno Yammine behandelt hier dus een belangrijk doch enigszins onderbelicht facet van de voorgeschiedenis van de Eerste Wereldoorlog, die een tweevoudige breuk veroorzaakte, enerzijds tussen een groot deel van de Vlaamse beweging en de factor 'België' en anderzijds tussen de radicale en de passivistische Vlaamsgezinden.

Luc Vandeweyer van zijn kant ontwikkelt in dit *Wt*-nummer een al even onderbelicht verhaal dat samenhangt met de weerslag van de Eerste Wereldoorlog op de Vlaamse beweging. Met name de erg snelle doorstroming van het Antwerpse activisme naar een radicaal naoorlogs Vlaams-nationalisme met een sterke 'linkse' inslag. De hierboven beschreven tweevoudige breuk in de Vlaamse beweging is op dat ogenblik reeds een onomkeerbaar gegeven onder de flaminganten, al vertaalt zich dat voortaan eerder als een tegenstelling tussen 'maximalisten'

en 'minimalisten'. Binnen de nationalistische strekking zelf zou zich tijdens het interbellum overigens een bijkomende breuklijn ontwikkelen, nl. die tussen de 'democratische' fractie enerzijds en de potentiële – en later effectieve – aanhang van de Nieuwe Orde anderzijds.

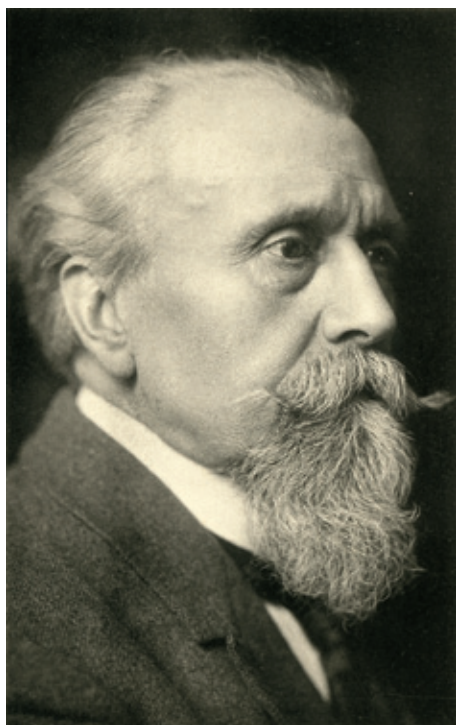
In *De oprichting van Het Vlaamsche Front te Antwerpen. Een getuigenis van Rob Van Roosbroeck* beschrijft Vandeweyer dat Antwerpse linksnationalistische fenomeen aan de hand van een getuigenis door een rechtstreekse betrokkene, de activist Rob(ert) Van Roos-

broeck (1898-1988). Van Roosbroeck maakte in 1934 de overstap van het (principeel anti-VNV-gezinde) Antwerpse Vlaamse Front naar het pas opgerichte VNV. Tijdens de Tweede Wereldoorlog trad hij snel in de radicale, Groot-Duits georiënteerde collaboratie, waar hij zich engageerde in de Algemene SS Vlaanderen en in de DeVlag.

Van Roosbroecks relaas vormt geen document dat ontstond op het ogenblik van de feiten zelf, doch een 'mémoire' die in 1967 tot stand kwam en gericht was aan Hendrik Elias (1902-1973). Deze laatste was tijdens de Vlaams-nationalistische collaboratie in de Tweede Wereldoorlog de leider van het VNV, de 'collaboratieconcurrent' van de DeVlag. Hij werd in die functie onvermijdelijk een scherpe antagonist van Van Roosbroeck. Niettemin ontwikkelden beiden na de oorlog een vriendschapsband.

Elias en Van Roosbroeck waren beiden historici. Elias, die sinds jaren erg actief was als dé historiograaf van de Vlaamse beweging, was begrijpelijkerwijze nadrukkelijk geïnteresseerd in de herinneringen van zijn vriend m.b.t. het activistisch-nationalistische milieu van de pas gestichte Antwerpse Frontpartij. De oud-VNV-leider hingelde vooral naar de omvang en de activiteiten van de socialistische en communistische kern binnen dit "grootstedelijk reservoir": de Clartébeweging, het antimilitarisme, het antikapitalisme en de zogenaamde 'minderheidssocialisten'. Die laatste term was een allusie op het feit dat Van Roosbroeck steevast onderstreepte dat het nationalisme er uiteindelijk "zegevierde" als dé politieke factor.

Ofschoon Van Roosbroeck zelf de idee had geopperd om zijn herinneringen met Elias

Pol De Mont (links) en Omer Watzet (rechts), hoofdrolspelers in het verhaal van Bruno Yammine over het tijdschrift *Germania*. [Prentbriefkaart, ADVN, VPR302 en foto, ADVN, VFA4578]

MAURITS COPPIETERS

Het laatste jaar van de klaproos

te delen, moest deze laatste daartoe toch enige druk uitoefenen op zijn respondent. Maar het lukte. *“Zo dan, beste vriend, enkele herinneringen”,* schreef Van Roosbroeck, *“ik vul ze nog aan wanneer mij nieuwe feiten door het hoofd gaan.”*

Gelukkig voor de geschiedschrijving heeft Van Roosbroeck woord gehouden. [fjv]

Wetenschappelijke tijdingen, jg. 68, 2009, nr. 3

(1) Brief van Robert Van Roosbroeck aan Hendrik Elias, 19 juni 1967 [ADVN, BE ADVN AC383 – Archief Hendrik Elias, D12268 (5/5)].

(2) Vers uit *Much Ado About Nothing*, geciteerd in *Van Dale. Groot Woordenboek van de Nederlandse taal*, Utrecht-Antwerpen, 2005, p. 4343.

(3) Via die drie verdragen, respectievelijk afgesloten in 843, 870 en 880, ontstonden het Westfrankrijk, het Oostfrankrijk en het Lotharingse Middenrijk. Schematiserend, kan men stellen dat het Middenrijk later grotendeels systematisch geslingerd werd tussen en opgeslorpt door de expansionistische burens van Oost en van West.

(4) Het 19de-eeuwse ‘Vlaanderen’ verenigde, binnen de Belgische context, oude vorstendommen uit de beide invloedssferen (Duits/Frans).

Abonneren op Wt

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer KBC 733-0215290-77.

Abonnementsgeld:

- binnenland: 23 euro
- buitenland: 28 euro
- steunabonnement: 25 euro

Nieuwe abonnees ontvangen gratis het bijzondere *Wt*-nummer 2001/4 met daarin de bibliografie van *Wetenschappelijke tijdingen* (selectieve bibliografie 1935-1979, volledige bibliografie 1980-2000).

In het najaar verschijnt op initiatief van het ADVN een bundel opstellen die gewijd is aan Maurits Coppieters (1920-2005). Zeventien auteurs werkten mee dit boek. Zij belichten de verschillende aspecten van het rijkgevulde leven van deze Vlaamse “voortrekker” – een benaming die Joris Dedeurwaerder, één van de auteurs, reeds eerder aan hem gaf.

Coppieters wordt op 14 mei 1920 geboren in Sint-Niklaas. Hij volgt er de humaniora aan het Sint-Jozef-Klein-Seminarie en studeert nadien van 1938 tot 1942 geschiedenis aan de Rijksuniversiteit in Gent. Studeren blijft hij zijn hele leven: in 1970 wordt hij doctor in de rechten en in de jaren 1980 behaalt hij nog een diploma Oost-Europakunde. Tijdens de Tweede Wereldoorlog duikt hij onder als werkweigeraar, wat hem een bescheiden aureool als verzetsman oplevert. Op zijn twaalfde wordt hij lid van het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts (VVKs). Zijn leven wordt getekend door het scoutisme: hij doorloopt alle rangen van de jeugdbeweging en wordt ten slotte een vernieuwend, Vlaamsgezind verbondscommissaris. Hij volgt in deze functie Maurits Van Haegendoren op. Hij legt de nadruk op vorming, iets waarvoor hij zal blijven ijveren in alle initiatieven waaraan hij in zijn leven deelneemt. Op professioneel vlak kiest Coppieters voor het onderwijs. Hij krijgt enkele voorlopige aanstellingen in diverse scholen, maar van 1948 tot 1965 werkt hij aan de Rijkshogere Technische en Handelsschool in Gent. Hij is er eerst tien jaar lang een gedreven leerkracht en wordt er nadien adjunct-directeur. Intussen engageert hij zich onder meer voor de Bond der Kroostrijke Gezinnen, de huidige Gezins-

bond. Daar zet hij de Jonge Gezinnenactie op poten, een vernieuwing die met de nodige tegenwerking en wantrouwen had af te rekenen. In zijn engagement bewijst hij een zekere continuïteit: Coppieters’ vader speelt immers enkele decennia eerder een rol in de beginnende werking van de organisatie.

In de jaren 1950 stapt Coppieters met overtuiging in de Vlaamse beweging. Hij gaat overal te lande spreken en maakt van de Vlaamse Volksbeweging (VVB) een geduchte drukkingsgroep. Met de latere premier Wilfried Martens beijvert hij zich voor het aanvaarden van het federalisme als toekomstproject voor België en voor de Vlaamse beweging. Halfweg de jaren 1960 gaat Coppieters’ belangstelling meer en meer uit naar de politiek. Hij wordt in 1964 gemeenteraadslid in Sint-Amandsberg voor de lijst Volksbelangen. De jonge socialist Herman Balthazar ontmoet hem in de raad en raakt onder de indruk. Eén jaar nadien doet Coppieters zijn intrede in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, in de jonge en dynamische Volksunie-fractie. Hij vertegenwoordigt er het bescheiden arrondissement Sint-Niklaas. Daar kan hij, onder meer met Nelly Maes aan zijn zijde, een Vlaamsgezind en progressief electoraat voor zich winnen. In het parlement groeit hij uit tot een alert en hardwerkend parlamentslid. In de Egmontperiode treedt hij nog meer op de voorgrond, onder meer als voorzitter van de Nederlandse Cultuurraad. Intussen ontwikkelt hij zich in de Volksunie (VU) tot één van de boegbeelden. Hij benadrukt ook in de partij het belang van de vorming: het Vormingsinstituut Lodewijk Dosfel zorgt voor

inhoudelijke discussies en ondersteunt een stevig partijprogramma. Anderzijds bekleedt hij een eigen positie in de partij, waardoor hij geregeld in conflict komt met de meer traditionele en conservatieve figuren. Coppieters was er immers van overtuigd dat een hervorming van de staatsstructuren niet kon worden losgekoppeld van een vernieuwing van de maatschappij in al haar facetten. Hij zal tot tweemaal toe ontslag nemen uit de partij als hij merkt dat zijn 'bevrijdingsnationalisme' onvoldoende aanslaat. Zijn politieke loopbaan rondt de Wase politicus af met een verblijf van twee jaar in het Europees parlement. Hij speelt in deze periode een pioniersrol voor het volksnationalisme in Europa, onder meer met de oprichting van de Europese Vrije Alliantie (EVA).

Coppieters' vertrek uit de politieke arena, in 1981, brengt perspectieven mee voor een inzet op andere vlakken. Zijn belangstelling voor de internationale vredesbeweging leidt tot een engagement in, onder meer, het Internationaal Vredescentrum. Voorts wordt Coppieters van 1983 tot 1989 voorzitter van het Nationaal Centrum voor Ontwikkelings-samenwerking (NCOS), waar hij met diverse problemen te maken krijgt: de communautaire spanningen, de politieke profilering en de organisatie van de basisbeweging. Enkele jaren later zet hij zich ook in voor de Vierde Wereldbeweging, o.m. als voorzitter van Partners tegen de Miserie. Nog éénmaal poogt Coppieters zijn stem te verheffen in de wereld van de politiek. Samen met Norbert De Batselier werkt hij in de jaren 1990 aan

een Vlaamse progressieve frontvorming met het project Het Sienjaal. Het gaat om een 'denkttekst' over de vernieuwing van de politiek over de partijgrenzen heen, vertrekkend vanuit de Vlaamse natie en staat. Ten slotte speelt Coppieters een belangrijke rol als medeoprichter en eerste voorzitter (1984-1986) van het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV.N). Hij neemt uit deze functie ontslag naar aanleiding van zijn kritiek op de collaboratie tijdens een televisiereeks over de Tweede Wereldoorlog. Als historicus heeft hij een cyclus van vier publicaties gewijd aan zijn geboortjaar 1920 – *Het jaar van de klaproos*: een jaar waarin alles mogelijk lijkt en een wereldwijde humanitaire revolutie nakend schijnt. De illusie loopt uit op een diepe ontgoocheling: de klaproos verwelkt even gauw als ze tevoorschijn komt. Naast het professionele en maatschappelijke engagement, is er de privépersoon. Coppieters trouwt en heeft kinderen en kleinkinderen. Voorts is hij een meer dan verdienstelijk musicus. In zijn laatste levensjaren is Coppieters zwaar ziek. Hij overlijdt op 'vredesdag', 11 november 2005. [rs]

Maurits Coppieters in 1985. [Foto, ADVN, VFA8607]

Het laatste jaar van de klaproos. Denkend aan Maurits Coppieters o.r.v. Frans-Jos Verdoodt, Petra Gunst en Frank Seberechts, 246 pp., ill. wordt uitgegeven door Uitgeverij Van Halewyck, Leuven. De publicatie verschijnt op 10 november 2009 en is verkrijgbaar in de boekhandel tegen 25 euro. Tot de verschijningsdatum kunt u voorintekenen langs de keerzijde van de adreswikkels of langs www.advn.be. U betaalt dan 22 euro (incl. verzending).

ADV^N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be